

Hans Blix: Meira altjóða samstarv er alneyðugt

Allur heimurinn bíðaði í spenningi eftir hansara niðurstöðu fyrir góðum trimum. Tá Kofi Annan hevði heitt á hann um at standa á odda fyrir einum vápnæftirlitsliði í Irak. Sosialurin hitti svian, Hans Blix, tá hann saman við Bill Clinton, fyrrverandi forseta í USA, helt fyrirlestur í Frederikshavn í Norðurjyllandi fríggjadagin

SAMRØÐA

Bogi Eliassen

Nú sítu eg her við hesum mæta manninum. Allur heimurinn bíðaði eftir hansara niðurstöðu fyrir góðum trimum árum síðan, tá Kofi Annan hevði heitt á hann um at standa á odda fyrir einum vápnæftirlitsliði í Irak. Uppgávan var at kanna um grundarlag var fyrir eini ST stuðlaðari innrás í Irak

Royndur maður

Hans Blix er ein persónur, sum hevur roynt nógv. Hann hevur verið embætismaður á høgum stigi í Svøríki, verið Uttanríkismálaráðharri, arbeitt fyrir Svøríki í ST og ikki minst verið aðalstjóri í altjóða kjarnorkufelagsskapinum IAEA. Hann var pensioneraður, tá Kofi Annan heitti á hann um at standa á odda fyrir leitanini eftir hópoyðingarvápnnum í Irak, til tess at meta um veruligt grundarlag var fyrir at fara í kríggj.

Talaði USA ímóti

Sum flestu kunnugt so metti hann, við stóði í arbeidnum, ikki at grundarlag var fyrir eini innrás. Tað vóru ikki boðini krígvongurin í USA ynskti. Blix royndi at vísa á, at brúk var fyrir at kanna meira, heldur enn bert at leypa á og í kríggj. Men tað endaði við at USA við sameindum fór í kríggj, men uttanum ST.

Hans Blix leggur ikki fingrarnar ímillum, tá hann metir um leiklutin hjá USA og dylur heldur ikki fyrir, at kríggið var og er eitt stórt mistak, serliga tí tað ikki bygdi á rættar upplýsingar og var uttanfyri ST leistin.

Hóttanir og samstarv

Hans Blix leggur stóran dent á, at tað er av alstórum týðningi at altjóða samstarv

Vit skulu læra at liva saman, tí má heimssamfelagið mennast

verður raðfest. Hóast altjóða kjarnorkustovnurin IAEA ikki klárar at loysa alt, so hevur stovnurin havt stóra ávirkan á kjarnorkuøkið og samstarvið á økinum. M.a. við at tálma framleiðslu av kjarnorkuvápnnum, at hava eftirlit við at kjarnorka verður rætt brúkt og at hava vitanarspjaðing á økinum.

Stríðið um orku.

Blix er av tí fatan, at bæði Flógvakríggini komu orsakað av áhuganum fyrir olju. Ikki bara, men eisini. Ein stórir partur av tí ójavnvág sum er í heiminum, er m.a. tí at tað er ikki nógv stórt útboð av orku í mun til eftirspurningin, og tað elvir til spentar stöður. Hann metir, at einasta rætt loysnin er at leggja stórri dent á kjarnorku. "Fyrr var størsti trupulleikin kjarnorkuburturkastið, tað er ikki ein trupulleiki longur, um mannagongdirnar verða fylgdar". Kjarnorka kann loysa ein stóran part av orkutrupulleikunum. Tað krevur sjálvandi at tryggin verður hildin, og har hevur USA m. a. hugsað um ein leist til lond, sum ikki hava neyðugu førleikarnar, um at hjálpa teim, so tryggjast kann at eingin dálking verður, ella soleiðis at londini, sum kunnu framleiða tryggja kjarnorku gera tað, meðan restin av heiminum so má býta oljuna sínámillum.

Betra altjóða samstarvið

Men hann vísir eisini á, at vit hava tørv á víðkaðum

altjóða samstarvi, sum hevur annað fokus enn bert londini sjálvi. Tað verður enn arbeitt ov nógv bert fyrir seg sjálvum og ikki fyrir heimin, heldur Blix. Hann vísir á, at vit hava økt altjóða samstarv, m. a. orsakað av tekniligu framgongdini og tað ger, at heimurinn verður noyddur at samstarva meira. Og tá man er meira saman, er neyðugt at hava reglur fyrir hesum.

Og júst hvussu hetta skal gerast, eru lond og fólk ikki samd um. Tey flestu eru samd um, at altjóða skipanin hevur eitt demokratiskt undirskot upp á fleiri mátar. T.d. hava Kina og India meira enn eina milliard íbúgvur hvør, men bert tvær atkvøður í ST. Fleiri altjóða stovnar eru byrjaðir at vekta ávirkanina hjá limunum eftir stóð ella hvussu stóran part tey fígga, og her fara vit helst at síggja royndir at finna ein frýmil komandi árin, heldur Hans Blix.

Hópoyðingarvápn

Blix hevur hesi seinasti trý árin staðið á odda fyrir The Weapon of Mass Destruction Commission, ein óheft nevnd, fíggað av svensku stjórnini, sum arbeidir við at meta um hóttanina hópoyðingarvápn elva til. Hann vísir staðiliga á, at størsti vandin í dag er ein byrjandi vápnadupping. Vápnini, sum skuldu burturbeinast aftan á Kalda Kríggið, standa í stóran mun enn og vit síggja fleiri tekin um menning í vápnaskipanum, heldur enn avtøku av skip-

Mohamed El Baradei aðalstjóri í IAEA, Colin Powell, fyrrv. uttanríkisráðharri í USA og Hans Blix

Mynd: Bogi Eliassen

anum. Hetta er ein verulig hóttan, sum bæði er lívshættislig og negativt brúk av stórum peningangdum. Hann vísir á, at vandin við hópoyðingarvápnnum, sum var á breddanum í Kalda Kríggnum, enn er til staðar. Eini 1000 kjarnorkumissilar standa enn klárir til at hópoyða, um ein orrusta kemur í. Hetta er sambært Blix ein stórri hóttan enn yvirgangur.

Yvirgang og niðurgerð

Júst hvør orsøkin er til yvirgang, vil Blix ikki siga, men hann ivast lítið í, at niðurgerð er ein av høvuðsorsøkunum. Tað er eisini tí hann metir tað verða so avgerðandi neyðugt, at tað er ST og ikki Nato ella ein samgonga av londum, sum standa á odda fyrir innrásum í lond.

Nato

Blix er nógv umbiðin maður og ein av hansara stöðum, sum ikki allir politikkarar í vestanlondum vilja víta um, er hansara kritikkarar av Nato víðkanini.

Eitt er, at tað kann verða torført at fáa lond upp í, sum ikki hava sama stöðið at koma í samstarvið við, men hitt er hvat tað ger við sjálva valdsjavnvágina. Tá Sovjet fór í søguna, jattaði Rusland at londini í fyrrverðandi eysturblokkinum skuldu fáa frið. Úrslitið er, at tey verða tikin upp í vesturblokkini í staðin. Tey eru ikki "uttanveltaði". Tí siga m.a. natiólistar í Ruslandi, at tað

er hópisleyst at sleppa endanum, tí londini fara bara undir amerikanskt vald, um tað ikki er tað russiska, sum t.d. sæst við Ungarn, Pólandi og Slovakia. Nú er ikki talan um, at nøkur lond liggja ímillum Rusland og Nato, men at Nato hevur mark við Rusland. Blix vísir á, at Gorbatsjov veruliga var visionerur, men at heimurinn ikki hevur tikið av teim møguleikum, sum vóru aftan á Kalda Kríggið at fáa eina friðarlaga javnvág, m.a. við at ST og ikki Nato skuldi styrkjast.

Blix vísir á, at vit síggja Nato-limirnir, og serliga USA, hava lyndi til at gera Nato til heimsins lögreglu. Tað riggar ikki. Í heiminum síggja lond Nato sum ein arm hjá USA. M.a. Libanon vísti greitt á, at tað er í lagið at ST kemur inn, men ikki Nato.

Hevur greiðar stöður

Hann tordi at tala Bush stjórnini beint ímóti, og í dag hevur søgan víst, at hann hevði rætt, og tað var

provokatióin at brúka Nato soleiðis. Hann metir eisini, at stríðið um orku er ein av stóru heimstrupuleikunum, sum partvís kann loysast við kjarnorku. Sum hann sigur, "vindur og onnur alternativ orka kann geva nakað, og effektivisering av orkutrupulleikan. Tað ger bæði at fátæk økir og lond fáa orku at menna seg, men eisini, at minni dentur verður lagdur á at sita á orkuni, sum part av politiskum valdi. Sum fyrrverandi aðalstjóri í altjóða kjarnorkustovninum IAEA, veit hann hvat tað snýr seg um.

Hans Blix er ein maður við royndum og tað merkist eisini tá vit báð-ur sita í matstovuni á gistingarhúsinum og práta. Hann er umhugsin og byggir sínar metingar á royndir í svenskar uttanríkis-tænastu, altjóða stovnum og ikki minst sum akademiskur rithøvundi. Hann hevur skrivað fleir bókur um altjóða rætt.

FAKTA

Hans Blix

Føddur í 1928 í Uppsala í Svøríki
Lisið lögfrøði í Uppsala, University of Colombia og Cambrigde (Phd)
1959 Doktari í lögfrøði á Universitetinum í Stokholm.
1963-76, ráðgevi í altjóða rætti, Svenska Uttanríkismálaráðið
1976-78 Varastjóri í Uttanríkisráðnum
1978-79 Uttanríkisráðharri
1961-81 Limur í svensku sendinevndini til ST aðalfundin
1962-78 Limur í svensku sendinevndini til Ráðstevnuna um Avvápnan í Geneve
1981-97 Aðalstjóri í IAEA
2000-2003 Formaður í UNMOVIC, ST vápnæftirlitsliðnum í Irak
2003- Formaður í The Weapons of Mass Destruction Commission